

hoofdstuk. Aan de hand van het voorgaande kan men een indruk krijgen van wat zich in de Nederlandse klomperij in de loop van een zestal eeuwen heeft afgespeeld. Het zal overbodig zijn daarbij nog veel toelichting te geven. Het is niet moeilijk ook in hoofdstuk III de bladzijden op te slaan waar de afzonderlijke verschijnselen behandeld worden. Opgemerkt zij alleen, dat lijn 2 op de krt. Middenpatronen daar eigenlijk niet helemaal thuishoort; het schrappaardje komt immers uit het Land van Waas. Ook houde men er rekening mee, dat de beide kaarten niet uitputtend willen zijn, zoals men door toetsing aan de zoëven opgesomde reeks patronen gemakkelijk zal vaststellen.

In het algemeen kan gezegd worden, dat de zuidwestpatronen ouder zijn dan de middenpatronen. Een aantal verschijnselen op verschillende kaarten laten toe die gevolgtrekking te maken. Het gebied van *pasbank* en *pasplank* heeft in het centrum een vlek *gaaiBank*, die dus ongetwijfeld jonger moet zijn; de *pasbank-pasplank*-verbreiding is een zuidwest- en die van *gaaiBank* een middenpatroon (krt. 4). Dat het woord *krammes* zowat even oud is als *paalmes*, wordt bij kaart 20 aannemelijk gemaakt. De *paalmes*- en *blokmes*-doorbraak naar het noordoosten toe is echter jonger dan de opkomst van *paalmes* in het oosten van Noord-Brabant en zo moet het *krammes*-patroon wel ouder zijn dan de *paalmes*-verbreiding. Het gebied met één klomp in de heulbank (krt. 14) heeft nauwelijks nog levensvatbaarheid; de eigenaardigheid is nog slechts relictmatig aanwezig. Ook deze bijzonderheid van het zuidwesten is dus als ouder aan te merken. De vapeur (krt. 14) kan een betrekkelijk jonge zaak zijn, maar wijst toch zijdelings op de grote ouderdom van het *paalmes* in het zuidwesten. Het woord *ruimbank* (krt. 22) is door het zuidoostelijke heulbank teruggedrongen en ook dit wijst op grotere ouderdom. Geheel hetzelfde geldt voor de verhouding tussen de woorden *putbeitel* en *goezie*; lijn 7 op de kaart Middenpatronen is dus het resultaat van een expansie in zuidwestelijke richting, terwijl lijn 7 op de kaart zuidwestpatronen weliswaar oorspronkelijk door expansie in noordoostelijke richting is gevormd, maar later door een tegengestelde beweging is teruggedreven. Men vergelijkte krt. 5 sub F.

Als is vastgesteld, dat de zuidwestpatronen ouder zijn dan de middenpatronen, wil daarmee niet beweerd zijn, dat de periode waarin de eerste zich vormden ook in haar geheel te stellen is vóór die van de tweede. Ten dele schijnen ze elkaar te overlappen. Invloeden uit het zuidwesten bleven werkzaam nog nadat het Maasdal zijn eerste vernieuwingen had gelanceerd. Op dezelfde wijze zijn de gevallen van